EL SORRO
C. C.

Speuren naar Simenon en Reynaert

De Reynaertcollectie van Philippe Proost

RIK VAN DAELE

Vertoeven in de bibliotheek van Philippe Proost is een waar genoegen. Door het grote open raam in de bibliotheek zie ik het oude sluizencomplex van Astene aan de Leie, de idyllische plek waar hij na zijn vertrek uit Gent zijn nest voor boeken over Georges Simenon en de Reynaert heeft gebouwd. Centraal in de prachtige, grote vierkante kamer staat een grote biljarttafel. Erboven is de ruimte opengewerkt tot een indrukwekkende vide met gaanderijen waar zijn twee grote collecties netjes staan opgesteld. Wanneer hij me langs de smalle wenteltrap naar boven heeft geleid, wijst hij met armbewegingen aan waar de collectie van de Luikse misdaadauteur begint en eindigt. Ik geloof mijn ogen niet. Hier staat de grootste Simenoncollectie van België met vele duizenden volumes. De verzamelaar mist in zijn collectie nog twee stukken en dan is ze compleet. John, de zoon van Simenon, is een goede vriend. Alleen de Universiteit van Luik, waaraan Simenon zijn persoonlijke boekencollectie en correspondentie schonk, kan met deze verzameling concurreren. De Reynaertcollectie, die zo'n zeshonderd boeken telt, staat aan de andere kant opgesteld.

Ik leerde Philippe Proost (afb. 1) vele jaren geleden kennen, onder andere tijdens de indrukwekkende expositie *Reinaert de vos. De boekencollectie van Philippe Proost* van 24 april tot 11 juli 2014 in het Liberaal Archief aan het

Kramersplein in Gent. Ervoor had ik zijn tentoonstelling in De School van Toen, het Gentse schoolmuseum, al bezocht en hadden we contact naar aanleiding van een bijdrage in *Tiecelijn* over *De 'Reinaertwijk' in Gent* (jaargang 20, 2007, p. 289-292), een stuk over een verdwenen Gentse wijk waarvan nu de meeste straatnamen nog bestaan. Het verwondert Proost trouwens dat de stad Gent zo weinig met zijn Reynaerterfgoed doet, dit terwijl de kansen voor het grijpen liggen. 'Ik ben een voorvechter van de *Reynaert*,' stelt mijn gespreksgenoot. 'Jan Frans Willems had groot gelijk. Dit verhaal moet blijvend verteld worden. Ik was razend toen ze de Reinaertwijk in Gent herbouwd hebben en bij een van de straten de naam van het epos vervingen door die van een dame omdat er meer politieke en vrouwelijke straatnamen moesten komen.'

Proost is een echte Reynaertambassadeur. 'Ik heb ooit een tentoonstelling georganiseerd in het Koninklijk Atheneum van Deinze. Reynaertstad Deinze had de kinderen gevraagd tekeningen te maken, die gecombineerd werden met mijn collectie. Tijdens de opening kwam een "bizarre" vraag. "Zou u het Reynaertverhaal willen vertellen in alle lagere klassen van onze school?" Ik heb dat twee maanden gedaan. De kinderen waren geïnteresseerd in mijn "brave" versie. ("Ik heb niet zo veel aangedrongen over de kater ...")' Ook aan kinderen en kleinkinderen werd het verhaal verteld. Verder heeft hij ongeveer alle Rotary en Lions serviceclubs van Gent met een dia- of powerpointvoorstelling afgereisd. Hij vertaalde zijn lezingtekst in het Frans voor enkele Brusselse lezingen. Maar dat is nu verminderd. 'Ik ben 83.'

Bij het overlijden van zijn grootvader erfde Philippe Proost diens bibliotheek. Tussen de Vlaamse literatuur van auteurs als Cyriel Buysse, Ernest Claes en Virginie Loveling – vaak eerste uitgaven die zorgvuldig bewaard zijn gebleven – zaten ook enkele werken van Jan Frans Willems. 'Mijn ouders waren overtuigde Vlamingen, maar na het overlijden van mijn moeder hertrouwde mijn vader met een Franstalige dame en werd de voertaal Frans. Vandaar de Simenoncollectie. In de collectie van mijn grootvader zat de eerste Reynaertuitgave van Jan Frans Willems uit 1834,

uitgegeven bij Van Han in Eeklo. Toen ik het boek begon te lezen vond ik het redelijk interessant, tot ik merkte dat er een bladzijde, die eruit gescheurd was, ontbrak. Het fameuze verhaal van de kater … En dan ben ik mij voor de *Reynaert* beginnen interesseren.' Sinds zijn jeugdjaren bezoekt Proost beurzen en rommelmarkten. Zo is de verzamelpassie voor de vos begonnen en groeide de Reynaertcollectie. Ondertussen heeft hij een heel netwerk aan contacten opgebouwd. Zo ging hij meer dan dertig jaar geleden in Heidelberg een antiquariaat binnen waar een *Reineke Fuchs* in de etalage lag. Sindsdien heeft de antiquaar hem heel veel edities opgestuurd en hadden ze een uitgebreide briefwisseling. 'Ik hou vooral van de iconografie. Het personage Reynaert leent zich tot verwerking door kunstenaars. En in Duitsland zijn er heel mooie uitgaven.' Als gepensioneerde zit hij veel op het internet en sites zoals Rakuten en Catawiki, continu op zoek naar Reynaert. 'Mijn collectie is zeker niet compleet. Ik moet werkelijk remmen …'

Philippe Proost houdt zijn collectie nauwkeurig bij op computer. Van elk boek voert hij de auteur, titel, uitgever, datum van uitgave, illustrator in en de staat waarin het boek zich bevindt. Als je de collectie niet bijhoudt, dan loop je verloren, zeker wanneer er van auteurs en illustratoren vele uitgaven zijn verschenen. De Reynaertcollectie van Proost telt circa 560 geregistreerde boeken, maar de laatste twee-drie jaar vulde hij de collectiestukken nog niet digitaal in. De verzameling omvat verder strips, kaarten, tekeningen, prenten, filmpjes en affiches, ongeveer zevenhonderd items in totaal. Proost verzamelt nog steeds actief. 'Er ontbreekt me nog zo veel!'

Tentoonstellingen zijn een manier om zijn collectie te presenteren. In Gent nam hij zelf het initiatief omdat hij het schoolmuseum bijzonder sympathiek vond en nadien volgden het Liberaal Archief, het museum De Vier Ambachten in Hulst en het atheneum in Deinze. Het eerste grote werk bij een tentoonstelling is het selecteren, vervolgens de thema's bepalen, dan de kaartjes met de toelichting maken, vervolgens de tentoonstelling ter plekke zelf gaan opbouwen en dan – niet te

onderschatten – de werken terug op de oorspronkelijke plek in de eigen bibliotheek plaatsen. Vooral dat laatste is een huzarenstukje omdat elk boek op een vaste plek in de collectie staat. De Reynaerden staan per taal; de Nederlandse uitgaven staan alfabetisch. Van elk boek wordt ook gepoogd om alle verschillende drukken te verzamelen. 'Elke *Barak* heeft bijvoorbeeld een andere iconografie, elke druk meestal een andere cover.'

Proosts lievelingstukken liggen voor mij uitgestald op het groene laken in het midden van de kamer. Toppers zijn de eerste druk van Jan Frans Willems uit 1834 (Van Daele e.a. 207),[1] het oude familie-erfstuk. Eveneens in grootvaders collectie zat de mij onbekende door/van Willems gepubliceerde *Roman de Reinaert*, een overdruk uit de *Chronique contemporaine et rétrospective, organe de la littérature belge-française et de la littérature neérlandaise (fl. et holl.) – histoire, etc. La Flandre libérale, revue politique, littéraire et scientifique*, uitgegeven door de Gentse uitgever H. Hoste. Het werkje bevat vier/vijf litho's gedrukt door P. Vande Steene uit Gent.[2] (afb. 2)

Afb. 2. Bruun de beer in de boomstam, illustratie uit *De Roman van Reinaert*, J.F. Willems.

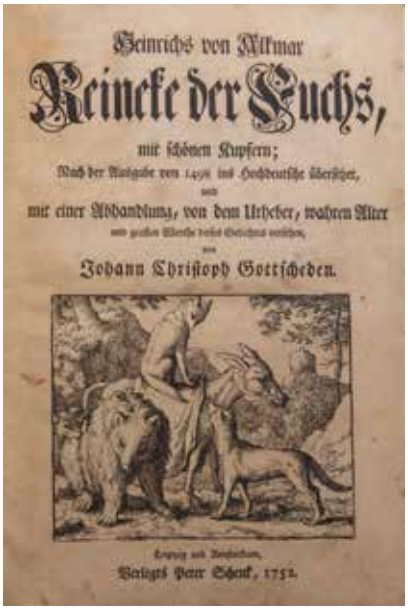
Heinrichs von Alkmar
Reineke der Fuchs,
mit schönen Kupfern;
Nach der Ausgabe von 1498 ins Hochdeutsche übersetzt,
und
mit einer Abhandlung, von dem Urheber, wahren Alter
und grossen Werthe dieses Gedichtes versehen,
von
Johann Christoph Gottscheden.
Leipzig und Dresden,
Verlegts Peter Schenk, 1752.

Afb. 3. *Heinrichs von Alkmar, Reineke der Fuchs* van J.C. Gottsched (1752).

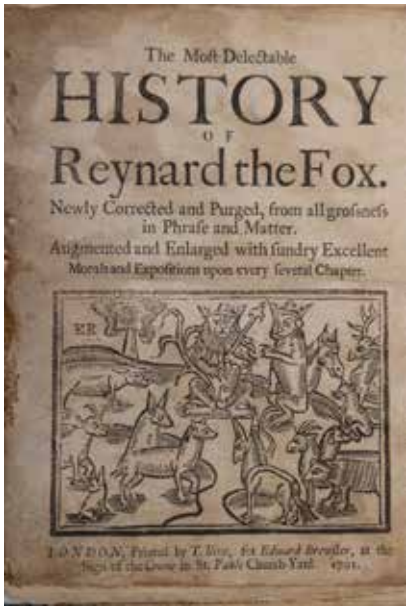
The Most Delectable
HISTORY
OF
Reynard the Fox.
Newly Corrected and Purged, from all grossness in Phrase and Matter.
Augmented and Enlarged with sundry Excellent Morals and Expositions upon every several Chapter.
LONDON, Printed by T. Ilive, for Edward Brewster, at the Sign of the Crown in St. Paul's Church Yard. 1701.

Afb. 4. *The Most Delectable History of Reynard the Fox* (1701).

Proost bezit ook de volledige uitgave van de oorspronkelijke publicatie.

Het oudste object in zijn verzameling is de *Speculum vitae Aulicae. De Admirabili fallacia et astutia vulpeculae Reinikes libri quatuor, ninc* van Hartmann Schopper uit 1574-1575 (Menke 3). Ernaast liggen *Heinrichs von Alkmar, Reineke der Fuchs* van Johann Christoph Gottsched uit 1752 (Menke 32) (afb. 3) en een Gents volksboekje, uitgegeven 'By L. Van Paemel, Boekdrukker op den Brabanddam' (Menke 50). Een ander topstuk is het Engelstalige volksboek *The Most Delectable History of Reynard the Fox. Newly Corrected and Purged, from all grossness in Phrase and Matter. Augmented and Enlarged with sundry Excellent Morals and Expositions upon every several Chapter (…),* in Londen gedrukt door Thomas Ilive voor Edward Brewster in 1701 (Menke 35). (afb. 4)

Proost selecteerde voor mij verder het op een brocantemarkt in Nederland gevonden *De avonturen van Reinaard de Vos. Nieuwe zorgvuldige bewerking met 200 illustraties*, uitgegeven te Leeuwarden, circa 1900 in de reeks 'Boeken voor jongens en meisjes' (Van Daele e.a. 12). Van dit boekje zal hij me op het

eind van het gesprek een exemplaar cadeau doen. Ook enkele 'Vlaamsche Filmkes' (Van Daele e.a. 189, 205 en C-lijst 10) zijn uitgestald, net als de Groningse druk van Elzes ter Harkels private pers De Vier seizoenen (Van Daele e.a. 96 en de bijdrage in dit jaarboek p. 171).

Alle boekjes bevinden zich in haast perfecte staat. 'Mijn techniek is de volgende. Als ik het boekje niet heb, koop ik het sowieso. Maar ik blijf dan wel zoeken tot ik een beter exemplaar heb. En dan geef ik het oude exemplaar weg, aan een vriend bijvoorbeeld.' Bijzondere boeken worden van een kaartje met een rode streep voorzien; ook de tentoonstellingskaartjes zitten in de betreffende boeken.

Ik heb getwijfeld aan eeneigen ex libris.

Bijzondere herinneringen heeft Proost aan het verwerven van de voorbereidende tekeningen, kostuumontwerpen, decorschetsen en afficheontwerpen van een Reynaerttheaterstuk van ruim veertig jaar geleden. 'De collectie is toevallig bij mij beland en daar ben ik trots op.'

Een eigen ex libris of stempel heeft Proost niet. Boeken moeten voor hem onbeschreven zijn. Stempels zijn uit den boze. 'Ik heb getwijfeld aan een ex libris.' Hij verzamelt wel deze vorm van Reynaertkleingrafiek, die hij zeer mooi vindt. 'Als ik ooit een ex libris zou hebben, zou ik hem in het boek steken, maar hem er nooit inkleven.' Proost bezit wel diverse Reynaertboeken met het ex libris van vroegere bezitters, wat voor een verzamelaar een bepaalde waarde heeft. Hijzelf wil zijn collectie echter niet 'beschadigen'.

Wat er met de collectie later zal gebeuren? 'Dat is de vraag van een miljoen, want mijn kinderen hebben noch de plaats, noch zeer grote interesse (hoewel mijn jongste dochter toch in de materie geïnteresseerd

is). In Deinze heb ik voorgesteld om mijn collectie te schenken. Maar ik stelde wel een voorwaarde: ze moet in een Reynaertzaal samen met het Reynaertgebeuren in Deinze worden gepresenteerd. Ik denk dan onder andere aan de Canteclaerstoet, waarin de reus Reynaert verschijnt, én aan het feit dat hier een Reinaertwijk ligt, "over de kromme brug". En dan is er nog het beeldhouwwerk van Chris Ferket aan de Tolpoortstraat. Ik heb nog geen antwoord gekregen. De conservator van het Museum van Deinze en de Leiestreek is hier geweest. De collectie verkopen? Dat "voel" ik niet. Ofwel ga je naar een handelaar en dan wordt de collectie verkocht en versnipperd. Ofwel ga je naar een museum of naar een publieke plek. Men is blijkbaar nergens happig. Ik heb goede banden met de burgemeester van (Heusden-) Destelbergen, ook een Reynaertgemeente. Wie weet …'

NOTEN

1 De gebruikte bibliografieën zijn: H. Menke, *Bibliotheca Reinardiana. Teil I: Die europäischen Reineke-Fuchs-Drucke bis zum Jahre 1800*, Stuttgart, Dr. Ernst Hauswedell & Co. Verlag, 1992; en R. van Daele, P. Everaers, W. Devreese en E. Verzandvoort, *De bibliografie van de Nederlandstalige Reynaertbewerkingen van 1800 tot heden*, Sint Niklaas/Ter Hole, Reynaertgenootschap/Antiquariaat Secundus, 2004.

2 Deze illustraties vereisen verder onderzoek. Vier van de vijf illustraties zijn terug te brengen tot creaties van de Duitse schilder en illustrator Ludwig Richter (1803-1884), die de cyclus wellicht voor 1840 ontwierp (en in 1852 in boekvorm publiceerde; tweede editie in 1881). Onder één illustratie staat 'P. Vande Steene Gent', onder de vier andere 'F. en E. Vande Steene Gent'. Wellicht vergiste de drukker zich en verwijzen de initialen naar 'F. en E.' bij 'Vande Steene' naar de Gentse boek- en steendrukkersfamilie F. en E. Gyselynck, die verantwoordelijk was voor de illustraties en litho's bij de prenten die in Jan Frans Willems' Reynaertedities van 1836 en 1850 staan afgedrukt. De prent die wij niet kunnen terugbrengen tot Richter (afb. 3) is sterk verwant met de illustraties van Gyselynck, die wellicht op andere illustratiecycli geïnspireerd zijn. Ferdinand (1793-1866) was de illustrator. Zie ook P. De Keyser, 'Bijdrage tot de Ikonografie van de Reinaert', in: *Gentsche bijdragen tot de kunstgeschiedenis*, deel V, Antwerpen, De Sikkel, 1938, p. 17-30.